

ԱՐԱՔՍ

Հայ - բասկյան միջազգային գիտական հանդես

2

ARAXES

Revista internacional armenio - vasca

2

1998

ՎԱՐԱՆ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

ԲԱՍԿԵՐԵՆ - ՀԱՅԵՐԵՆ
ԶՈՒԳԱՅԵՌՆԵՐԻ ԲԱՌԱՐԱՆ

* * *

VAHAN SARKISIAN

EUSKERA - ARMENIERA
EGOKITASUNAREN HIZTEGIA

Ն Ա Խ Ա Բ Ա Ն

Ի տարբերություն հայ - բասկյան հայտնի տեղանվանական զուգահեռների, որոնց մի մասը հիշատակվել է դեռևս 16 - րդ դարի վերջերին, հայերեն - բասկերեն բառային զուգահեռները հետազոտողների տեսադաշտում հայտնվել են համեմատաբար ուշ շրջանում: Վերջին մեկուկես հարյուրամյակի ընթացքում տարբեր հեղինակների կողմից շրջանառության մեջ է դրվել շուրջ 600 բառային զուգահեռ: Սրանց հիմնական մասը բաժին է ընկնում Յոզեֆ Կարստին, Նիկողայոս Մառին, Պետրոս Պոլսեցուն և անգլիացի բասկագետ Էդվարդ Սպենսեր Դոջսոնին: Եվ եթե բասկագիտության զարգացման վաղ շրջանում՝ 16 - 18 - րդ դարերում, բասկ - իսպանացի հետազոտողները փորձում էին հայ - բասկյան տեղանվանական համընկնումները ծառայեցնել բասկերի հայկական ծագման տեսության հիմնավորմանը, ապա Յոզեֆ Կարստը, Նիկողայոս Մառը, Պետրոս Պոլսեցին և Էդվարդ Դոջսոնը իրենց հայերեն - բասկերեն համեմատական ուսումնասիրություններում հետապնդում էին միանգամայն այլ՝ զուտ լեզվաբանական նպատակներ, որոնց հարկ է մի քանի խոսքով անդրադառնալ:

Ա. Բասկերեն - հայերեն բառային զուգահեռների փոքրիշատե նշանակալի առաջին ցանկը պատկանում է անգլիացի բասկագետ Էդվարդ Սպենսեր Դոջսոնին: Անցյալ դարի վերջերին Դոջսոնը Օգյուստ Կառիերի դասարանում ծանոթանալով հայոց լեզվին, նկատում է հայերեն - բասկերեն բազմաթիվ զուգահեռներ, որոնք հրատարակում է 1894 թվականին: Իր նկատած բասկերեն - հայերեն զուգահեռների

գոյությունն ինչ - որ կերպ բացատրելու նպատակով Դոջսոնը դիմում է այն ժամանակներում որոշ տարածում գտած բասկ - կովկասյան վարկածի օգնությանը՝ գրելով հետևյալը. " Հայտնի է, որ հայերենում, որը հեշտությամբ կարող էր բառեր փոխառնել Վրաստանի իբերներից, կա մի շերտ, որը նման չէ հնդեվրոպականին: 1889 թ. ա. Օգյուստ Կառիերի դասարանում հայերենին ծանոթանալով և Փարիզի "Էկոլ նկատեցի հետևյալ բառերը, որոնք բասկերեն տեսք ունեն": Այսպիսով, ստացվում է, որ Դոջսոնի հիսուն բառանոց ցանկը ծառայեցվում է բասկ - կովկասյան կամ բասկ - վրացական վարկածի հիմնավորմանը, չնայած Դոջսոնի բերած հայերեն - բասկերեն զուգահեռներից ոչ մեկը վրացերենում գոյություն չունի:

Բ. Պետրոս Պոլսեցու (1840 - 1909) հայերեն - բասկերեն բառացանկն ընդգրկում է ավելի քան հարյուր բառային միավոր: Պետրոս Պոլսեցու լեզվաբանական մեկնակետն այն է, որ աշխարհի բոլոր լեզուները, այդ թվում նաև բասկերենը, տարածվել են Հայկական լեռնաշխարհից: Այս սկզբունքից ելնելով, Պոլսեցին հայերեն - բասկերեն համընկնումներին առանձին կարևորություն չի տվել և բավարարվել է միայն զուգահեռների ընդհանուր թվարկումով:

Գ. Մեր դարի սկզբներին Նիկողայոս Մառը առաջ է քաշում իր *հաբեթական* կոչված տեսությունը, որն իր մեջ ներառում էր չափազանց մեծ թվով տարբեր լեզուներ, այդ թվում՝ շումերերենը, էտրուսկերենը, բասկերենը, գրաբար հայերենը, կովկասյան լեզուները և այլն: Մառի *հաբեթական* տեսության մեջ կենտրոնական դեր են խաղացել բասկերեն - հայերեն զուգահեռները, որոնց թիվը մեծանուն հայագետի աշխատություններում հասնում է շուրջ երկու հարյուրակի: Մառի այս տեսությունը, ինչպես հայտնի է, մերժվեց և դրա հետ միասին շրջանառությունից դուրս մղվեցին բասկերեն - հայերեն զուգահեռները, որոնց մի էական մասը ընդունելի է անգամ մեր օրերի ամենախստապահանջ չափանիշներով:

Դ. Մյուս տեսությունը, որի շրջանակներում ուսումնասիրվել են բասկերեն - հայերեն զուգահեռները, պատմությանը հայտնի է *ալարողյան* անունով. այն մշակվել է ավստրիացի գիտնական Կոնրադ Օշտիրի կողմից: Նա *ալարողյան* անվանումը տվել է իր կարծիքով հնում գոյություն ունեցած մի լեզվաընտանիքի, որի տարածքային և էթնիկական ընդգրկումները չափազանց լայն էին՝ բասկերեն, էտրուսկերեն, հայերեն, լիգուրերեն, իտերերեն, եգիպտերեն, կովկասյան լեզուներ և այլն: *Ալարողյան* տեսությունը, մասնակի խմբագրմամբ, իր զարգացման գագաթնակետին հասավ գերմանացի նշանավոր հայագետ Յոզեֆ Կարստի աշխատություններում, որոնց հիմնական զանգվածը գրվել և լույս է տեսել մեր դարի երեսնական թվականներին: Կարստին է պատկանում " Ալարողներ և նախաբասկեր" աշխատությունը, որտեղ մենք ունենք հայերենի և բասկերենի առավել ամբողջական համեմատական քերականությունը և ավելի քան 400 բառային զուգահեռ: Սակայն *ալարողյան* տեսությունը նույնպես մեծվեց և ասպարեզից հեռանալով, իր հետ տարավ Կարստի կատարած հիրավի հսկայական աշխատանքը՝ բասկերեն - հայերեն փոքրիշատե հավաստի զուգահեռների վիթխարի զանգվածը:

Ե. Բասկերեն - հայերեն մի շարք զուգահեռներ էլ (շուրջ երկու տասնյակ) վկայակոչվել են Ֆլորենտինո Կաստրո Գիսասոլայի " Բասկերենի առեղծվածը հնդեվրոպական լեզուների առջև " գրքում՝ նպատակ ունենալով պարզել բասկերենի փոխհարաբերությունները հնդեվրոպական լեզուների հետ:

Այսպիսով, տեսնում ենք, որ բասկերեն - հայերեն համեմատական ստուգաբանությունները հիմնականում տարրալուծված են եղել տարբեր տեսությունների ու վարկածների մեջ և, ըստ էության, չեն դիտարկվել հայ - բասկյան ցեղակցության վարկածի այլ բաղադրիչների՝ տեղանվանական, առասպելաբանական, ազգագրական, հնագիտական և մարդաբանական ընդհանրությունների լույսով: Պատճառն այն է, որ հայ - բասկյան ցեղակցության հարցի ուսումնասիրությունը չի տարվել մեկ միասնական գիտական դպրոցի կամ ուղղության շրջանակներում, այլ հաճախ կրել է դիպվածային բնույթ: Բավական է ասել, որ մեր դարի բառասնական թվականներին ստեղծագործած Ֆլորենտինո Կաստրո Գիսասոլային անծանոթ են եղել Դոջսոնի բառացանկը, Մառի կատարած բասկերեն - հայերեն համեմատությունները և Կարստի հայագիտական - բասկագիտական ողջ ժառանգությունը, չխոսելով այլևս այն մասին, որ մեր օրերում լույս տեսնող " Բասկերեն ստուգաբանական բառարան " բազմահատոր հրատարակությունում արտացոլված է բասկերեն - հայերեն բառային զուգահեռների մի չնչին մասը միայն: Անգամ գիտական բացառիկ բարեխղճությամբ ու բծախնդրությամբ օժտված Հրաչյա Աճառյանը իր " Հայերեն արմատական բառարան " աշխատությունում զետեղել է ընդամենը մի քանի տասնյակ բասկերեն - հայերեն զուգահեռ:

Ահա այս հանգամանքներն էլ մեզ թելադրեցին բասկերեն - հայերեն զուգահեռները մեկտեղ հավաքելու անհրաժեշտությունը, որպեսզի վերջապես երևա նման համընկնումների իրական քանակը, որակը, հետևաբար նաև դրանց գիտական արժեքը արդի չափանիշներով: Այդ նպատակով մենք ձեռնամուխ եղանք բասկերեն - հայերեն նկատված զուգահեռների ամբողջական ցանկի կազմմանը. սկսած 1993 թվականից, " ԱԲԱԶՍ " հանդեսի էջերում սկսեցին տարբեր գիտնականների կողմից շրջանառության մեջ դրված առավել նշանակալի ցանկերը՝ Է. Ս. Դոջսոն (1993), Պ. Պոլսեցի (1995), Յ. Կարստ (1996), Հ. Աճառյան (1996), Ն. Մառ (1997):

Ինչպես արդեն ասվեց, բասկերեն հայերեն բառացանկերը կազմվել են տարբեր ժամանակներում, տարբեր հեղինակների կողմից, որոնք հետապնդելիս են եղել տարբեր նպատակներ և ստեղծագործել են մեծ մասամբ միմյանցից անկախ ու անտեղյակ: Սրան պետք է ավելացնել նաև այն, որ ոչ բոլոր համեմատություններն են բնություն բռնում հայերենի և բասկերենի պատմական հնչյունաբանության կողմից. բացարձակ նույնականությունների կողքին շատ հաճախ հանդիպում են զուգադրումներ, որոնք ոչ մի կերպ չի կարելի ընդունելի համարել: Նման համեմատությունները պայմանավորված են եղել ինչպես ժամանակի հնարավորություններով ու լեզվաբանական միտումներով, այնպես էլ տվյալ հեղինակի ընդհանուր լեզվաբանական ըմբռնումներով ու որդեգրած մոտեցումներով:

Այս առումով մենք ստիպված ենք եղել որոշ գտում կատարել և մինչ այժմ կուտակված զուգահեռներին ավելացնել մեր համեմատական ստուգաբանությունները, որոնց զգալի մասը տպագրվել է վերջին մի քանի տարիների ընթացքում: Բասկերեն - հայերեն զուգահեռների կա բառացանկի կազմման համար ելակետային են համարվել հետևյալ երկու չափանիշները:

1. Համեմատվող բառերի կրկնակի՝ հնչյունական և իմաստային համապատասխանություն՝ ներառյալ նաև հնարավոր զուգահեռ տարբերակների առկայությունը: Առանձին դեպքերում նկատվող կառուցվածքային և իմաստային տարբերություններն ավելին չեն, քան միևնույն լեզվի երկու բարբառների համար թույլատրելի տարբերությունները: Ամեն դեպքում, մենք առաջնորդվել ենք փոխադարձ հասկանալիության չափանիշներով՝ գտնելով, որ մնացած չափանիշները հասկանալիության ամանցյալներն են, ուստի և չեն կարող էական դեր խաղալ: Վերջին հաշվով, լեզվի բոլոր տարրերը այլ դեր ու նպատակ չունեն, բացի մարդկանց հաղորդակցվելու՝ փոխադարձ հասկանալու պահանջները բավարարելուց:

2. Ներկա բառացանկում տեղ են գտել բասկերեն - հայերեն այն զուգահեռները, որոնց հավաստիությունը մենք ընդունում ենք: Չենք թաքցնում, որ բառարանը պարունակում է շատ մեծ քանակությամբ այնպիսի հայերեն բառեր, որոնք ավանդական հայագիտության կողմից համարվել են եկամուտ բաղադրիչներ՝ այլ լեզուներից փոխառություններ: Նման բառերի առկայությունը բնավ չի նշանակում, թե մենք տեղյակ չենք դրանց ծագման վերաբերյալ տարածված կարծիքներին կամ ուզում ենք հայերենն արհեստականորեն մաքրել փոխառություններից: Բանն այն է, որ հայերենի ստուգաբանական ողջ համակարգը իր հիմնական գծերով ձևավորվել է հայագիտության և բասկագիտության՝ միմյանցից անկախ զարգացման պայմաններում, որի հետևանքով հայերենի ստուգաբանությունը գերազանցապես կողմնորոշվել է դեպի հարևան լեզվոլորտները, մասնավորապես, դեպի իրանական աշխարհը: Նման մոտեցման համար նպաստավոր հող են ստեղծել նաև արտալեզվական գործոնները և հատկապես պարսիկների դարավոր տիրապետությունը Հայաստանում: Համոզված ենք, որ ներկա բառացանկի հրատարակումը հնարավորություն կտա ընդարձակելու հայերենի ներքին ստուգաբանության շրջանակները՝ կատարելով շատ էական ճշգրտումներ ու լրացումներ: Բերենք մեկ բնորոշ օրինակ: Հայերենում դեռևս ոսկեդարյան շրջանից լայնորեն գործածվում է *հանդես* բառը, որից ունենք բազմաթիվ բարդություններ՝ *հանդիսություն*, *հանդիսանալ*, *հանդիսավոր*, *հանդիսատես* և այլն: Չնայած այս ամենին, Հ. Աճառյանը *հանդես* բառը բխեցնում է պահլավերեն վերականգնյալ **handes* ձևից, որին կցում է նաև սանս. *samdeca* "պատվեր, հանձնարարություն" և զնդ. *handaesayanuha* "ուսուցանել, սովորեցնել" բառերը (ՀԱԲ 2, 40): Բասկերենն ունի *handies-te* բառը՝ "մեծարել, փառաբանել" իմաստով. սրա բառդրություններից են՝ *handiestegi* "հանդեսի տեղ", *handizuren* "պատվելի, մեծարելի", *handitasun* "մեծություն, հպարտություն" կազմությունները, որոնք համապատասխանում են հայերեն *հանդիսատեղի*, *հանդիսորեն* և *հանդիսութիւն* զուգահեռ ձևերին: Բասկերեն բառերի արմատն է (*h*)*andi*

“ մեծ ”, որի հայերեն համարժեքն է *անդրանիկ* ” մեծ, ավագ ”: Սրանից հետևում է, որ հայերեն *հանդես* բառը, բասկերենի հետ համեմատության հիման վրա, կարող է բացատրվել *անդրանիկ* բառի *անդ* արմատով՝ իբրև “մեծարանք, փառաբանում”: Ինչ վերաբերում է բասկերեն բառերին, ապա պետք է ասել, որ այստեղ էլ պատկերը նույնն է՝ ակնհայտորեն չափազանցված է հարևան ռոմանական լեզուներից ենթադրյալ փոխառությունների քանակը, և միայն հայերենի հետ հավաստի համեմատություններն են հնարավորություն տալիս ճշտելու տվյալ բառի բնիկ թե փոխառյալ լինելը:

Ասվածից բացի, բասկերեն - հայերեն զուգահեռների բառարանն ունի մի շարք առանձնահատկություններ ևս, որոնց նույնպես ուզում ենք անդրադառնալ:

Ամենից առաջ աչքի է զարնում բասկերեն - հայերեն զուգահեռների բազմազանությունը. բառացանկում ներկայացված են առանց բացառության բոլոր իմաստային (թեմատիկ) խմբերը՝ ներառյալ յուրաքանչյուր լեզվի բառապաշարի հիմնաշերտը կազմող թվականները, դերանունները, քերականական կարևորագույն մասնիկները, առավել գործածական գոյականները, ածականները, բայերը, շաղկապները և այլն: Ցանկում գետնդրված է հայերենի և բասկերենի քերականական կառուցվածքը արտացոլող քերականական կազմիչների մի էական մասը, այդ թվում՝ գոյականի հոգնակիի, ածականի բաղդատականի մասնիկները, մակբայակերտ, հոլովակերտ բազմաթիվ վերջածանցներ, անգամ բայական կազմիչներ:

Այդուհանդերձ, չպետք է կարծել թե բասկերեն - հայերեն զուգահեռների բառարանի հրատարակումը ինքնաբերաբար լուծում է այդ երկու լեզուների փոխհարաբերությունների խնդիրը: Ընդհակառակը, մենք այս բառացանկը դիտում ենք իբրև հումք և ոչ ավելին: Ուզում ենք ասել, որ ներկա բառարանի հրատարակումով բասկերենի և հայերենի զուգահեռ քննությունը՝ գիտության արդի պահանջներին համապատասխանող չափանիշներով, նոր է սկսվում: Եվ այլ հարց է, որ հարկ կլինի հաղթահարել միանգամայն առարկայական գործոններով պայմանավորված զանազան նախապաշարմունքներ և կարծրացածության դրսևորումներ: Վերջիվերջո չպետք մոռանալ, որ մինչև վերջին ժամանակներս հայագիտությունն ու բասկագիտությունը միմյանց վրա չեն ներգործել, զարգացել են կրելով այլ ազդեցություններ, ուստի ցանկացած նոր համեմատություն, լեզվաբանության մեջ հաստատված ստատուս քվոն վերանայելու ցանկացած փորձ, անխուսափելիորեն հանդիպում է շատ ուժեղ դիմադրության:

Բասկերեն - հայերեն զուգահեռների բառարանի մյուս առանձնահատկությունն այն է, որ այստեղ չկան վերականգնված նախաձևեր: Առհասարակ նախաձևերի վերականգնումը, որը կատարվում է մի շարք ավանդված բառերի հիման վրա, շատ հաճախ կասկածներ է հարուցում, քանի որ երբեմն առաջարկվող նախաձևը հնչյունապես չի ծածկում ավանդված ձևերը: Մեր կողմից ներկայացվող բառացանկը պարունակում է միայն ուղղակի զուգահեռներ, որոնք երկու լեզուներում էլ պահպանել են իրենց հնչյունական կառուցվածքն

ու իմաստը, ուստի նախաձևերի վերականգնման անհրաժեշտություն չի եղել:

Բառացանկում տեղ են գտել մի շարք բառաձևեր, որոնք բասկերեն և հայերեն բառարաններում ավանդված չեն. դրանք հիմնականում հայ. -ում (սեռ. *-ման*) վերջածանցով կազմված ներկա դերբայներն են, որոնց բասկերենում համապատասխանում են *-men* վերջածանցով կազմությունները. հայ. *գաղում* (սեռ. *գաղման*) " գաղելը, քաղցնելը " և բասկ. *galmen* " կորցնելը, կորցնելու գործողությունը " և այլն:

Մենք չենք անդրադարձել բասկերենի և հայերենի համեմատական հնչյունաբանության հարցերին: Վերջիններիս առավել հանգամանալից քննությունը կատարել է գերմանացի լեզվաբան Յոզեֆ Կարստը իր " Ալարոդներ և նախաբասկեր " աշխատության մեջ, որի հիմնական դրույթները պահպանում են իրենց գիտական արժեքը մինչև օրս: Հուսով ենք, նաև, որ ներկա բառացանկի հրատարակումը կնպաստի հայերենի ու բասկերենի միասնական հնչյունական համակարգի վերականգնմանը:

Անտարակույս, կարևոր նշանակություն ունի բասկերեն - հայերեն զուգահեռների քանակի և որակի փոխհարաբերության հարցը: Մեր ցանկում ներկայացված է մի քանի հարյուր զուգահեռ, սակայն դրանց իրական քանակը անհամեմատ ավելի մեծ է: Եթե փորձենք առկա զուգահեռները տեղավորել բասկերենի և հայերենի բառակազմական հայտնի կաղապարների մեջ, ապա կստանանք հազարավոր նոր զուգահեռներ՝ մնալով փոխադարձ հասկանալիության սահմաններում: Նման կաղապարների թվին պետք է դասել վերը նշված ներկա դերբայները, բասկ. *-tegi* - հայ. *-տեղի* վերջածանցային տարրով կազմությունները, բասկ. *-ago* - հայ. *-ագոյն* ածականակերտ մասնիկով բաղդատականները և այլն: Նման եղանակով մենք կարող ենք փաստորեն բազմապատկել բասկերեն - հայերեն զուգահեռների քանակը: Մյուս կողմից, հաշվի առնելով այն, որ ներկայումս հրատարակման ընթացքի մեջ է " Բասկերեն լիակատար բառարանը ", բացառված չէ, որ հետագայում հայտնաբերվեն բազմաթիվ այլ համընկնումներ ևս:

Մի քանի խոսք ուղղագրության մասին: Ինչպես հայտնի է, բասկերեն օգտվում են լատինական այբուբենից, որը բասկերենի հնչյունական համակարգի համեմատ բավականին աղքատ է: Այդ հանգամանքը ստիպել է բասկերին իրենց մեկ հնչյունի դիմաց երբեմն գործածել երկու լատինական տառ՝ *tx*, *tz*, *ts* և այլն: Սակայն վերջին հարյուր տարիների ընթացքում բասկերենի ուղղագրությունը նշանակալի փոփոխություններ է կրել, չնայած մինչև օրս բասկերը չունեն ոչ միասնական արտասանություն, ոչ էլ միասնական կայուն ուղղագրություն. *Txar* " վատ ", բառը, օրինակ, հնչում է մերթ *չար*, մերթ *ցար*: Շարադրանքի ընթացքում մենք հետևել ենք Բասկերի Երկրի լեզվի Թագավորական Ակադեմիայի կողմից ընդունված ուղղագրական նորմերին՝ հին աղբյուրներից բաղված օրինակներում կատարելով համապատասխան փոփոխություններ: Խոսքը վերաբերում է մասնավորապես Այսկիբելի և Ասկուեյի բառարաններին:

Բասկերենի հնչյունական համակարգը

A - Համապատասխանում է հայ. *ա-ին* բոլոր դիրքերում:

B - Շրթնային ձայնեղ պայթական հնչյուն է, համապատասխանում է հայ. *բ-ին*:

D - Համապատասխանում է հայ. *դ-ին*:

E - Կարճ կամ երկար տարատեսակներ չունի, հնչմամբ համապատասխանում է հայ. ոչ նախաձայն *ե-ին*:

G - Նույնն է հայ. *գ* - ի հետ՝ անկախ դիրքից. երբեմն այս տառով նշանակվում է հայ. քմայնացած *ղ-ին* մոտ հնչյուն (հմմտ. *tegi* «վայր, տեղ» - հայ. *տեղի* և այլն):

H - Թեև հնչմամբ մոտ է հայ. *հ-ին*, սակայն շատ թույլ է արտասանվում. առավել տարածված է պիրենեյան բարբառներում:

I - Հնչում է հայ. *ի* ձայնավորի նման:

J - Իբրև կիսաձայն համապատասխանում է հայ. *յ-ին*, սակայն որոշ խոսվածքներում նկատվում են կոշտացման զանազան դրսևորումներ, որոնց հետևանքով *յ* հնչումը փոխվում է *ժ* - ի, *խ* - ի, *ջ* - ի և այլն:

K - Արդի հնչմամբ համապատասխանում է հայ. *կ-ին*, թեև առանձին օրինակներ թույլ են տալիս համեմատել նաև հայ. *խ* - ի հետ (հմմտ. *karkoil* «թույլ, անհաստատ» - հայ. *խարխուլ* և այլն):

L - Նույնն է հայ. *լ* - ի հետ:

LL - Ունի փափուկ, քմայնացած հնչում, մոտավորապես *լ+յ* կաղապարով (խսպաներեն // - ի նման):

M - Համապատասխանում է հայ. *մ-ին*:

N - Նույնն է հայ. *ն* - ի հետ:

N - Սովորաբար լիսին հորիզոնական ծիկ ունի, որով տարբերվում է նա-

խորդից. հնչումը քնային է՝ *ն + յ* կաղապարով:

O - Հնչմամբ համապատասխանում է հայ. ոչ նախաձայն *ո-ին*:

P - Արդի հնչմամբ նույնն է հայ. *պ* - ի հետ:

R - Այս հնչյունով բասկերենում ոչ մի բառ չի սկսվում. համապատասխանում է հայ. *ր-ին*:

Rr - Նույնն է հայ. *ռ* - ի հետ. նախաձայն դիրքում չի գործածվում:

S - Առավել տարածված հնչմամբ նման է հայ. *ս-ին*, թեև առանձին խոսվածքներում արտասանությամբ մոտենում է *շ-ին*:

T - Հիշեցնում է մեր առանձնային պայթական *տ* հնչյունը:

Ts - Հնչմամբ մոտ է հայ. *չ-ին*, բառասկզբին չի գործածվում:

Tx - Բազմաթիվ օրինակներում համապատասխանում է հայ. *չ-ին* (հմմտ. *txar* «վատ» - հայ. *չար* և *այլն*), թեև առանձին դեպքերում նույնանում է մեր *ժ* - ի հետ (*tximurtu* «ծալել, կնճռոտել» - հայ. *ծնրթել* և *այլն*):

Tz - Բոլոր դիրքերում համապատասխանում է հայ. *ց-ին*:

U - Որպես ձայնավոր համապատասխանում է հայ. *ու-ին*, թեև բազմաթիվ դեպքերում կարող է համեմատվել հայ. *վ* - ի հետ:

X - Հնչում է հայ. *չ* - ի նման:

Z - Ներկայումս ամենատարածված արտասանությամբ մոտ է հայ. *ս-ին*, սակայն բերված զուգահեռներում ունենք նաև *z - ծ*, *z - ց* և *z - ժ* համապատասխանությունը (հմմտ. *zabal* «լայնություն, լայնք» - հայ. *ծալալ, zetu* «մանրացնել, պատառոտել» - հայ. *ցիտ, ցտել* «ճեղքել, կիսել», *zul* «փայտ» - հայ. *ճիղ* և *այլն*):

Բացի նշված հնչյուններից, բասկերենն ունի նաև շնչեղ խուլ եռյակը՝ *ph, th, kh* (հայ. *փ, թ, ք*). սրանք, որպես կանոն, բառարաններում առանձին չեն նշվում, այլ դիտվում են իբրև *p, t, k* հնչյունների շնչեղ տարբերակներ:

Abar «ճյուղ, ձող, երկար ճյուղ» - *բարունակ* «ճյուղ»:

Abar «որպես, իբրև» - *ա-բար* «որպես, ինչպես». հավան- *ա-բար*, թեթև- *ա-բար* և այլն:

Abarrakitu «կտրատել, կտոր-կտոր անել» - *պատակտել* «բաժանել, քանդել, անջատել»:

Abarrakitumen «կտրատելը, կտոր - կտոր անելը» - *պատակտում* (սեռ. *պատակտման*) «բաժանելը, քանդելը, անջատելը»:

Abere «կենդանի» - *ապրել* «ապրել, գոյատևել»:

Adin «տարիք» - *ատեն* «ժամանակ»:

Agur «ողջույն» - *այգոր* - ել «ողջունել»:

Agurmen «ողջունելը» - *այգորումն* (սեռ. *այգորման*) «ողջունելը»:

Ahots «ձայն» - *խաւս* «խոսք, բառ»:

Ahoztu «խոսել» - *խաւստովան* - ել «խոստովանել»:

Ahoztumen «խոսելը, մի բան ասելը» - *խաւստում* (սեռ. *խաւստման*) «խոսում, խոստովանություն»:

Aig (aigu) «եկ, արի» - *եկ (էկո, էկուր)* «եկ, արի»:

Aina «այն, նա» - *այն (ու հլ.)* «այն, նա»:

Ainbeste «այնչափ» - *այնպես* «այնպես, նրա նման»:

Hainmestez «տանելի, ոչ վատ» - *համեստ* «համեստ»:

Aingana «այնչափ, նրա չափ» - *այնքան* «նրա չափ» (հմմտ. նաև *հանգոյն* «նրա նման, նրա պես, այնպես»:

Aintz «այծ» - *այծ* «այծ»:

Aintzina «հնում, անցյալում» - *անցեալ* «անցյալ, անցած ժամանակը»:

Aintzinatu «առաջանալ, անցնել» - *անցան* - ել «անցնել»:

Aiseta «հեշտ» - *հեշտ* (*ի* - *ա* հլ.) «հեշտ»:

Aita-tu «նշել, ցույց տալ, հայտնել» - *յայտնի* «հայտնի»:

Aize «քամի» - *այս* «քամի»:

Aiz «դու ես» - *ես* «դու ես, կաս»:

Ak «նա, այն, այն մեկը» - *ոք* «ոմն, ինչ - ոք մեկը»:

Akar «նախատինք, պարսավանք» - *հակառակ* «ներհակ»:

Akarrean «կովելով, վիճաբանելով» (հմմտ. նաև *akarbide* «կովի պատճառ», *akar gorri* «թեժ կոխի», *akarkizun* «նախատինք, պարսավանք», *akartu* «կովել») - *հակառ* «դեմ, ընդդեմ, ներհակ» (հմմտ. *հակառակիչ*, *հակառակորդ*, *հակառակություն* են.):

Alakatu «դժգոհել, ողբալ» 2. «կանչել, ձայն տալ» - *աղաղակ* - ել «աղմուկ հանել, ձայն տալ, կանչել»:

Alako «նման, հավասար, նույնպիսի» - *հաղ* «կից, կցված»:

Alatu «երդվել, կանչել» - *աղատ* - ել «խնդրել, աղերսել» (հմմտ նաև *աղաթթ*, *աղաթ* - ել «աղոթք, աղոթել»):

Alatumen «երդվելը, կանչելը» - *աղատում* (սեռ. *աղատման*) «աղատելը, խնդրելը, աղերսելը»:

Alika «թույլ, ընկճված, ուժաթափ» - *հեղզ* (սեռ. *հեղզի*, *հեղզա*) «թույլ, ծույլ»:

Amaitu «վերջացնել» - *աւարտ* - ել «վերջացնել»:

(*H*) *an* «այնտեղ» - *հոն* (բրբ.) «այնտեղ»:

Anbartu «փակել, պարփակել» - *ամբարել* «կուտակել»:

Andana (*andena*) «բազմություն, խումբ» - *անդեայ* «հոտ, նախիր, կենդանիների բազմություն»:

Andatu «նետել, դեմ գցել, շարտել» - *անջատ* «զատ, առանձին»:

Andiari «մեծություն» 2. «գոռոզություն, գերազանցության զգացում» - *անդրանիկ* «մեծ, ավագ»:

(*H*)*andi* (*anti*) «այնտեղից» - *անդի* (*անտի*) «այնտեղից»:

Hanitz «շատ» - *քանիս* «որքան, որչափ»:

Hanitez «շատ անգամ» - *քանիցս* «քանի անգամ, շատ անգամ բազմիցս»:

Antz «նման, պես» - *հանց* «նման, պես»:

Apari «ընթրիք» - *սպուր* «ուտելիք»:

Apurtu «ջարդել, մանրել, կտրատել» - *բուրդ* «բուրդ, բրդած, մանրած բան» (հմմտ. *բրդել, փրթել*):

- *Ara* «ձև, խոսելու ձև, լեզու». *eusk* - *ara* «բասկերեն» ևն (հմմտ. -*era*) - *արեն* «ձև, խոսելու ձև, լեզու». հուն - *արեն* (հմմտ. - *երեն*):

Ar «արու այծ» - *առն* «արու այծ» (հմմտ. նաև *արու, արի, այր*):

Hara «տե՛ս, այնտեղ» - *արա* (բրբ.) «հե՛յ, դու՛»:

Aradiza «թերություն, արատ» - *արատ* «թերություն»:

Araitzina «ոչ շատ վաղուց» - *առաջին* «առաջին, առաջուց, անցած, առաջացած»:

Arabera «ըստ, համաձայն» - *յարաբերեալ* «հարաբերված, համաձայն, կցված»:

Araberadun «չափավոր, համապատասխան» - *յարաբերութիւն* «հարաբերություն, համապատասխանություն»:

Arabramen «չափավորելը, համապատասխանեցնելը» - *յարաբերում* (սեռ. *յարաբերման*) «հարաբերելը, կցելը»:

Arabera «չափավոր» - *յարաբերական* «հարաբերական»:

Araitzinago «ավելի անցած ժամանակ» - *առաջնագոյն* «ամենաառաջին»:

Araitzinako «ապագա» - *առաջիկա* «ապագա, գալիք»:

(*H*)*aran* «հարթավայր» - (բրբ.) *արան* «հարթավայր»:

Arazo «գործ, զբաղմունք» - *արած* (սեռ. *արածոյ*) «արած բան, գործ»:

Ararazi «անել, մի բանով զբաղված լինել» - *արար* - ել «անել, ստեղծել» (հմմտ. նաև *արարած*)

Ardi «ոչխար» - *արտի* «ոչխար»:

Argi «լույս» - *արեգ* (սեռ. *արեգի*) «արև»:

Ari-tu (*izan*) «գրադվել, անելիս լինել» - *ան* «անել» (անց. կտ. *արարի*):

Artu «վերցնել» - *աննուլ* «վերցնել»:

Arrada «լցված, տոգած» (հմմտ. *arras* «լրիվ, ամբողջը») - *անատ* «լիքը, անատ»:

Arrandia «ձգտում, իղձ» - *եռանդ* «ուժ. կարողություն»:

Arro «ուռած, լցված» - *անոտ* «շատ, անատ»:

Arro «գետի հունը» - *անու* «գետակ»:

Artara-jarri «հարմարվել» - *յարդար* - ել «հարդարել»:

Arthez «հարթ, ուղիղ» - *հարթ* «հարթ, ուղիղ»:

Artza «արջ» - *արջ* «արջ կենդանին»:

Artzategi «արջի տեղ, վայր» - *արջատեղի* «արջի տեղ»:

Askazi «ազգական» - *ազգ* - ա - կան «ազգական»:

Astun «ծանր» - *հաստ* «հաստ, ուռած»:

Atal «կտոր, բեկոր» - *հատոր* «կտոր, բեկոր»:

Atan «հատկապես» - *հատուկ* «անանձին, հատուկ»:

Ato «նախիր, հոտ» - *հատ* «հոտ, նախիր»:

Atsegin «վայելք, հաճույք» - *հաճ* - ոյք «հաճույք, վայելք»:

Auots «ձայն» - *աուչ* «ձայն, երգ»:

Autsa «մոխիր» - *անին* «մոխիր»:

Autsi «հաչել» - *հաջել* (*հաչել*) «հաչել»:

Hazi «անել» - *հաս* - ուն «հասած»:

Aztal «կրունկ, գարշապար» 2. «ուտք, ազդր» - *ազդր* «ազդր»:

Ba «այո» 2. «իսկ, եթե» (պայմանական) 3. «այո՞, մի՞թե» (ծաղրական) - *բա* «իսկ, եթե» (պայմանական) 2. «այո՞, մի՞թե» (ծաղրական) :

Baia «խոսք, հավաստում» - *բայ* «բան, խոսք»:

Baimen «թույլտվություն, համաձայնություն» - *պայման* «համաձայնություն, պայման» :

Baimenez «թույլտվությամբ, համաձայնությամբ» - *պայմանից* «պայմանով, համաձայնությամբ»:

Baizik «սակայն, բայց» - *բայց* «սակայն»:

Bakarrik «միայն, սուսկ» - *բացառիկ* «եզակի, բացառիկ»:

Bakar-tu «անջատել, բաժանել» - *բացառ-ել* «անջատել»:

Balaku (*phalaku*) «շոյանք, գգվանք» - *փաղաքշ* - ել «շոյել, գգվել, փաղաքշել»:

Banatu «բացել, բաժանել, անջատել» - *բանալ* «բացել»:

Barano «շրջան, շրջանակ» - *պար* «օղակ, շրջան»:

Barauts «փրփուր» - *փրփուր* «փրփուր»:

Barbar «շատախոսել, դատարկաբանել» - *բարբառ* - ել «խոսել, մի բան ասել»:

Barhandu «պահել» - *պարհել* «պահել»:

Barraitu (*barratu*) «ցրել, տարածել» - *վարատ* - ել (*վարատել*) «ցրել, տարածել»:

Barri-keta «շատախոսություն» - *բառ* «խոսք»:

Barrun «ներսը, ներսի մասը» 2. «ընդերք» - *պարունակ*- ել «ընդգրկել, ներառնել»:

Barrutu «պարունակել, ներառնել» (*barrura-tu* «մտնել, խորանալ, ներթափանցել») - *պարուր* - ել «փաթաթել, ներառնել, պարունակել» :

Barziatu «ծակել» - *վարս* - ել «գասակ, սպիտակ»:

Beartu «կարիք ունենալ» (հմմտ. նաև *peitu* «պետք, կարիք ունենալ») - *պարտ* (սեռ. *պարտու*) «պարտք, պարտավորություն» (հմմտ. նաև *պետք* «հարկավորություն, կարիք»):

Behe «ցած, ներքև» - *վհհ* (սեռ. *վհհի*) «անդունդ»:

Beltz «սև» - *պիղծ* «կեղտոտ»:

Beltzago «ավելի սև» - *պղծագոյն* «ավելի կեղտոտ»:

Belu «ուշ» - *վաղ* (սեռ. *վաղու*) «անցյալ, ուշ»:

Beluago «ավելի ուշ» - *վաղագոյն* «ավելի ուշ»:

Beluz-ko «ուշ, մի փոքր ուշ» - *վաղուց* «հնուց, վաղուց»:

Berant «ուշ» - *վաղանդ* «ուշ, վաղուց»:

Bero «տաքություն» - *բորբ* (բրբ. *բերի*) «տաք, ջերմ»:

Berr- գործողության կրկնակիություն ցույց տվող նախածանց - *վեր* - կրկնակիության նախածանց:

Beso «թև» - *բազուկ* «թև»:

Bideratu «ճանապարհ գնալ, ընթանալ» - *պտրտ* - *իլ* «շրջել, ման գալ»:

Bikor «կտոր, հատված» - *բեկոր* «կտոր, հատված»:

Bits «փրփուր, կեղտի հետք» - *բիծ* «հետք, նշան»:

Bobu «ուրվական, ոգի» - *բորբո* «երևակայական հրեշ, որով վախեցնում են երեխաներին» (մնկ.) :

Bola «փայտե շրջանակ» 2. «խումբ, բազմություն, մեծ քանակություն «- *բոյլ*» խումբ, բազմություն»:

Bolaran «առատ, լիքը» - *բոլոր* - ել «լրանալ, լցվել»:

Borro «երեխաների լացը, հեծկլտոցը» - *պոռ* - ալ (*բոռալ*) «գոռալ, ձայն տալ»:

Boxi «մանր կտոր, բեկոր» - *փոշի* «փոշի»:

Buiatu (*buitu*) «լցնել, ուոցնել» - *բուտ*, *բտել* «սնուցել, մեծացնել, աճեցնել»:

Dalandal «լիքը, լիքը լցված» - *թաղ* «լիքը, առատ, սեղմված», *թաղթաղուն* «լիքը, առատ»:

Daldal (dolda, duldura) «ցնցում, տատանում, բարախյուն» - *դողդող* - ալ «ցնցվել, դողալ»:

Dei «տեղ, վայր» - *դեհ* «կողմն, կող» (հմմտ. *դի* «կողմն») :

Deitu «կանչել, ձայն տալ» - *դիւթ* (սեռ. *դիւթի*) «կախարդ, վիուկ», *դիւթ* - ել «կախարդել, դյութել»:

-*di* առատություն ցույց տվող վերջածանց - *տի* հոգնակերտ վերջածանց. մանկ - *տի* «մանուկներ» են:

Doi (dui, duin) «չափավոր, ճշգրիտ» - *դուն (դոյն)* «քիչ, ոչ մեծ քանակությամբ»:

Doiez «աղքատ, ոչ հարուստ» - *դոյզն* «քիչ, սակավ, աննշան, անարժեք»:

Dunda «կայծակ, որոտ, ամպրոպ» - *թունդ* (սեռ. *թունդո*) «որոտ, մեծ աղմուկ» (հմմտ. *թնդալ, թնդանոթ* են):

Durduri (urduri) «անհանգիստ, գրգռված» (հմմտ. նաև *urduri* «նույն նշ.») - *դրդ* - ել «գրգռել, դրդել» (հմմտ. նաև *յորդոր, յորդոր* - ել) :

Dzart egin «պարանը կտրվելը, մի բանի պոկվելը» - *ջարդ* - ել «կտրել, ջարդել»:

Ebaki «կտրել, հատել» - *բաց, բաց* - ել «բանալ, կտրել, ճեղքել»:

Eden «տեղավորել» - *դն* - ել «դնել, տեղավորել»:

Egiastu «հաստատել» - *հաւաստ* - ել «հաստատել»:

Egiastupen «հաստում, հաստատելը» - *հավաստում* (սեռ. *հաւաստման*) «հաստատում, հաստատելը»:

Egoite «լինել, գոյություն ունենալ, մի տեղ մնալ» - *գոյ* «գոյություն»:

Egotzi (egoitzi) «նետել, դեն շարտել» - *գգ* - ել «նետել»:

Egun «օր» - *այգուն* «առավոտյան»:

Eguantz (egunantz) «արշալույս» - (բրբ.) *էգուան* «առավոտ, վաղը»:

Egunez (egunaz) «ցերեկով, օրվա ընթացքում» - (բրբ.) *էքունց* «վաղն առավոտյան»:

Eguzki (ekhi) «արև» - *էգուց* (սեռ. *էքսի*) «վաղը»:

Ehein «հյուսել, գործել» - *հէն* - ուլ (*հին* - ել) «գործել, հյուսել», *հէնք* «գործվածք»:

Ekaitz «փոքրիկ, ամպրոպ» - *կայծ* - ակ «շանթ»:

Ekarri (karri) «բերել» - *կիր, կր* - ել «տանել»:

(*H*)*elantz* «դեպք, իրադարձություն» - *եղած* «կատարված, եղած բան»:

Elde «հոսք, հորձանք» - *եղտիր* «ջրոտ տեղ, ճահիճ»:

Elge «հարթ» - *յիղկ, յղկ* - ել «հարթեցնել, հղկել»:

Elger «խենթ, հիմար» - *յելագար* «խենթ, գիժ»:

Elhar «ծոթրին» - *ոլոռն* (սեռ. *ոլոռան*) «ոլոռ»:

Elki «դուրս գալը, ելնելը» - *ելք* (սեռ. *ելքի*) «ելնելը, դուրս գալը»:

Eltzegor «եղջյուր, եղջերափող» - *եղջիր* (սեռ. *եղջեր*) «եղջյուր, եղջերափող»:

Emoi «նվեր, պարգև» - *մոյր* «ողորմություն»:

En- «ես». հանդես է գալիս միայն թեք հոլովածներում – *ին* - «ես». հանդես է գալիս միայն թեք հոլովածներում՝ *ին* - ձ, *ին* - եւ և այլն:

Ena «արդ, ուրեմն, ահա, ահավասիկ» - (բրբ.) *հենա* «ահա, ահավասիկ»:

Enbat «թուխ ամպ» - *ամպ (ամբ)* «ամպ»:

Enphoildu «քանդել, ավերել» - *փոյլ-, փուլ, փլ* - ել «քանդել, ավերել»:

Enthoildu «ծուլանալ» - *թոյլ* «թույլ»:

Enzun «լսել, ականջ դնել» - *անս* - ալ «լսել»:

Epel (ephel) «գաղջ, գոլ» - *եփ* - ել «եփել, տաքացնել»:

- *Era* «ձև, խոսելու ձև, լեզու». *eusk- era* «բասկերեն», *espani - era* «իսպաներեն» ևն (հմմտ. -*ara*) - - *երեն* «ձև, խոսելու ձև, լեզու» . հայ - *երեն*, բասկ - *երեն* ևն (հմմտ. - *արեն*. հուն - *արեն*):

Eraki «եռացնել» - *եռ, եռ* - ալ «եռալ»:

Erantzi «մերկ» - *ամանց* (բրբ. *ամանցի*) «մի բանից զուրկ, առանց»:

Erasa «ասացվածք» - *ամած* «ասույթ, առած»:

Erdi «կես» - *հերձ* - ել «կտրել, հատել»:

Eregi «շինել, կառուցել» - *երկ* «գործ, աշխատանք»:

Eren «երրորդ» - *եռանդ* «երեկ չէ նախորդ օրը»:

Eren «նրանց» - *իրեն* «նրանը, իրենը»:

Eredu «ձև, կաղապար» - *արդ* (սեռ. *արդու*) «ձև»:

Eresti «երգ» - *երածիշտ* (սեռ. *երածիշտի*) «երածիշտ»:

Ereti «առիթ» - *առիթ* (*ի* հլ.) «առիթ»:

Eretz «մաս, կող, կողմն». 2. «տեսք, արտաքին» . 3. «տեղ, վայր». 4. «դիրք, ճակատ». 5. «ճակատ, առջևը, առջևի մասը» - *երես* «դեմք, կողմ»:

Eretzean «առջև, դիմաց, դեմը» - *երեսին* «դեմքին, դեմը դեմքի վրա»:

Eretz - eretzean «դեմ - դիմաց» - *երես - երեսի* «դեմ - դիմաց»:

Eretzi «երևալ, թվալ» - *երես* - ալ «երևալ, թվալ»:

Erka «ակոս» - *հերկ* - ել «հերկել, ակոս անել»:

Erkatu «համեմատել» - *երկատ* - ել «երկու մասի բաժանել»:

Erkingu «ելք» 2. «արևելք» - *երկինք* «երկինք»:

Erkin «թույլ, անուժ, տկար» - *երկնչ* - իլ «վախենալ»:

Erkin «երկունքի ցավերի մեջ գտնվող» - *երկն* (սեռ. *երկան*) «երկունքի ցավեր»:

Ernai «արթուն, զգոն, ուշիմ» - *յանն* - ել «հառնել»:

Erre «վառել, այրել» (հմմտ. *eraki* «եռացնել») - *այր* - ել (բրբ. *էրել*) «վառել»:

Erreka «զետ» - *երակ* «երակ»:

Erten «մեկնել, դուրս գալ» - *երթ*, *երթ* - ալ «զնալ»:

Esan «ասել» - *աս* - ել «ասել» (բրբ. *ըսել*):

Eski - *erki* «հիրավի, իրոք» - *իսկ* «սակայն, բայց»:

Ete (*ote*) «եթե» - *եթե* «եթե»:

Eten «ջարդել» (հմմտ. *atal* «կտոր, բեկոր») - (բրբ.) *էտել* «կտրել, կտրատել»
(հմմտ. *հատել*, *հատոր*):

Euli «վախկոտ, թույլ» - *յոյլ* (սեռ. *յոյլի*) «թույլ»:

Ez «ոչ» - *ոչ*, *չ* - «ոչ»:

Ezi «քանի որ, որովհետև» - *զի* «քանի որ, որովհետև»:

- G -

Gain (*gan*) «զագաթ» - *զանգ* (*զանկ*) «զլխի վերնամասը»:

Gal-du «կորցնել» - *զաղտ* - նի «թաքուն, ծածուկ», *զաղ* - ել «ծածկել, թաքցնել»:

Galmen «կորցնելը, կորցնելու գործողությունը» - *զաղում* (սեռ. *զաղման*) «թաքցնելը, կոծկելը»:

Gar (*kar*, *khar*) «կրակի բոցը» - *խար* (*կան*) «կրակ»:

Gardi «տեսակետ, կարծիք» - *կարծիք* «տեսակետ»:

Gari «հացահատիկ» - *զարի* «զարի»:

Garri «ունակ, կարող» - *կարի* «ունակ»:

Geiago «ավելի» 2. «ավելի առաջ» - *գերագոյն* «ավելի բարձր»:

Geixo «հիվանդ» - *գէշ* (սեռ. *գիշո*) «ղիակ»:

Geitu «կուտակել, դիզել» - *կիտ* - ել «կուտակել»:

Gin «գալ» - *գն* - ալ (< *գին* - ալ) «գնալ»:

Gino «չափ, ծավալ» - *գին* (սեռ. *գնոյ* < *գինոյ*) «գին, արժեք վարձք»:

Gitxi «սակավ, քիչ» - *քիչ* «սակավ, քիչ»:

Gitxiago «ավելի քիչ» - *քչագոյն* «ավելի քիչ»:

Goan «գնալ» - *գա* - լ «գալ»:

Gogo «հոգի, ոգի» - *ոգի* (սեռ. *ոգոյ*) «հոգի, ոգի»:

Gohain-du «կշտանալ, հագնալ» - *գոհան* - ալ «գոհանալ»

Goithi «ավելցուկ, ավելացած բան» - *կոյտ* (սեռ. *կոյտի*, *կուտի*) «կույտ, կուտակված բան»:

Goitikat «փսխել» (բառացի՝ «կույտ անել») - *կուտակ* - ել «կույտ անել»:

Golgo «գիրկ, գոգ» - *կողք* (սեռ. *կողքոյ*) «գիրկ, գոգ»:

Goraki «բարձրաձայն» - *գոռ* - ալ «բարձր կանչել»:

Gori «հրավառ, տաք» (հմնտ. *gar*, *kar* «բոց») - *խոր* - ով - ել «վառել, այրել» (հմնտ. *խարել*, *կառել* ևն) :

Gutar «ձգտում, տենչանք» 2. «նպատակ, ծրագիր» - *գութ* (սեռ. *գութոյ*) «խիղճ, խղճնուանք, կարեկցություն»:

Gutitu «մանրել, փոքրացնել» - *վտիտ* «նիհար»:

- H -

Handies-te «մեծարանք, փառաբանում» - *հանդես* (սեռ. *հանդեսի*) «ծես, հանդիսություն, տոն»:

Handiestegi «մեծարանքի, հանդիսության տեղ» - *հանդիսատեղի* «հանդիսավայր»:

Handitasun «մեծություն, բարձրություն, հպարտություն» - *հանդիսություն* «հանդիսավորություն, տոնականություն, փառավորություն»:

Handizuren «պատվելի, հարգելի, մեծարելի» - *հանդիսորեն* «փառավորապես, հանդիսավոր»:

Hanitz «շատ, մեծաքանակ» - *քանի* - *ս* «որքան, որչափ»:

Hanitez «շատ անգամ, բազմիցս» - *քանիցս* «շատ անգամ, բազմիցս»:

Handiagoo «հավակնություն, մեծամտություն» - *յանդուզն* (*հանդուզն*)
«խրոխտ, անվախ, աներկյուղ»:

Hanmestez «որոշ չափով, որոշ քանակով» - *համեստ* «չափավոր, համեստ»:

Haritx «կաղնի» - *հանիճ* «կաղնի»:

Hariztegi «կաղնիների տեղ, կաղնուտ» - *հանիճատեղի* «կաղնու տեղ, կաղնուտ»:

Has «մերկ, բաց» - *հաս* - *ար* - *ակ* «բաց, պարզ»:

Haxitu «շանը գրգռել» - *հաջին* «շան հաչոց»:

Haxitu «թեթև» - *հեշտ* «հեշտ»:

Hazta «քաշ» - *հաստ* «պինդ, կուռ, հաստ»:

Haztadun «ծանր, քաշ ունեցող» - *հաստատուն* «ամուր, պինդ, հաստատ»:

Haztatu «ապացուցել» - *հաստատել* «հաստատել»:

Hebaindu «թուլանալ, տկարանալ» - *հիւանդ* «հիվանդ»:

Hebaintasun «թուլություն, տկարություն» - *հիւանդութիւն* «հիվանդություն, տկարություն»:

Herra «զայրույթ» 2. «ատելություն, քեմ» - *հեռ* (սեռ. *հեռի*, *հեռա*) «հակառակություն, նախանձ»:

Hersu «նեղություն, դժվարություն» - *հերս* (սեռ. *հերսի*) «զայրույթ, մոլեգնություն, բարկություն» (հմմտ. *հերստել* «բարկանալ»):

Herri «երկիր, բնակավայր, շրջան, գավառ» - *հիռ* «շրջան»:

Herru «աքսոր» (հմմտ. *hurru* «հեռու») - *հեռի*, *հեռու* «հեռու, ոչ մոտիկ»:

Hestu «սեղմել, ճնշել» - *հեստ* «անհնազանդ, մոլեգին»:

Heuregi «առատություն» 2. «զոհ, բավարարված» - *հերիք* «բավարար, բավականաչափ»:

Hezi «հնազանդեցնել, ընտելացնել» - *հեզ* (սեռ. *հեզո*) «հնազանդ, խոնարհ»:

Hil «մահ, մեռցնել, սպանել» - *եղեռն* (սեռ. *եղեռան*) «ոճիր, սպանություն»:

Hil «ամիս, եղանակ» - *եղանակ* «եղանակ»:

Hiliki «ղի, դիակ» 2. «զզվելի, գարշելի» - *եղկ* - ելի «թշվառ» 2. «գարշելի, զզվելի»:

Hipuin (*ipuin, iphuin, ipin*) «պատմություն, ասք» 2. «հեքիաթ, անհավանական պատմություն» 3. «տակ, զրույց» 4. «տուտ, հորինված բան» - *վեպ* (*ի հլ.*) «վեպ, անգիր զրույց, պատում» (հմմտ. *վիպ* - ասան, *վիպ* - ագիր ևն):

Hirri «ծիծաղ, բրբիջ» - *հռռ* - ալ «ծիծաղել, բրբջալ»:

Histu «տխարել» - *վիշտ* «տխարություն, տրտմություն»:

Hobi «փոս, իջվածք» - *նփ* «փոս»:

Hobitu «փորել, փոս անել» - *հովիտ* «հարթավայր»:

Horma «պատ» - *որմ* (սեռ. *որմոյ*) «պատ»:

Hosto «տերև» - *նստ* (սեռ. *նստոյ*) «ճյուղ, ոստ»:

Humo «հասած, հասունացած» (ասվում է միայն տնային պայմաններում արհեստականորեն հասունացված պտուղների մասին) - *հում* (սեռ. *հումոյ*) «չեփած, հում»:

Hur «ջուր» - *ջուր* «ջուր»:

Hurte «ջրհեղեղ» - *յորդ* «առատ, առատահոս»:

Hurti «ջրառատ, ջրարբի» - *յուրբի* «ջրառատ, ջրարբի»:

Huski «մնացորդ, մրուր» 2. «զուտ, մաքուր» - *հուսկ* «վերջին, ետին»:

Huts «պակասություն, թերություն, արատ» - *հիւծ* «թույլ, թուլություն» 2. «նիհար»:

Hutsal «թույլ, տկար, անուժ» - *հիւծեալ* «թուլացած, տկարացած, անուժ»:

Huzi «հատելը, կտրելը, բաժանելը» 2. «կտրել, բաժանել» - *խուզ* - ել, *խզ* - ել «կտրել, հատել»:

Ibar «մարգագետին» 2. «հովիտ, հարթավայր» 3. «թաղամաս» - *վայր*
«տեղ, բաց տեղ» :

Iboil «շրջապատույտ» - *բոլոր* - ել «շրջել»:

Ikertu «պեղել, քննել, ուսումնասիրել» - *քերթ* - ել «բացել, մաքրել, վերին
շերտը հանել»:

Inko «աստված» - *էն* «աստված»:

Intxauz «ընկույզ» - *ընկոյզ* «ընկույզ»:

Iruki «երրորդ» - *եռակի* «երեք անգամ»:

Irur «երեք» - *երիր* «երեք անգամ»:

Irurden «երրորդ» - *երրորդն* «երրորդ»:

Irrintzi «անասունների բառաչյունը» - *խրխինջ* «ձիու վրնջոցը» (հմմտ.
բրբիջ, վրինջ):

Isari «ղնել» - *շար* - ել «ղնել կողք - կողքի»:

Iseki (izeki) «վառել, այրել» - *շեկ* (սեռ. *շեկի*) *շիկ* - անալ «կարմրել, շիկնել»:

Ister «ազդր, սրունք» - *գիստ* «ազդր»:

Isuri (ixuri) «թափել, շրջել» - *շուր, շուռ* տալ «շրջել»:

Ithurri «աղբյուր» - *թոր* - ել «հոսել, ծորել»:

Ixurtze «թափելը, շուռ տալը» - *շուրջ, շրջ* - ել «շուռ տալ, թափել»:

Jagoiti «միշտ» - *յավէտ* «միշտ, հավետ»:

Jaitsi (jetxi, jeitsi) «իջնել» - *էջ, իջ* - ան - ել «իջնել»:

Jali «դուրս գալ» - *ել* - ան - ել «դուրս գալ»:

Jalki «հոսել, տարածվել» - *լկ* - իլ «հալվել»:

Jan «ուտելիք» - *ջամբ* «ուտելիք»:

Jarauntsi «ժառանգել» - *ժառանգ, ժառանգ* - ել «ժառանգություն ստանալ»:

Jargi «աթոռ, նստարան» 2. «գահ» - *յարկ* «հարկ»:

Jari «հոսել, հորդել, տարածվել» - *յար* - ել «կցել, կողքը դնել»:

Jarki «ղիպաղրել, հակառակվել, հարձակվել» 2. «նի գործ բռնել, նախա-
ձեռնել» - *երկ* (սեռ. *երկի*) «գործ, արվող բան»:

Jarri «դնել, շարել, նստել» - *յար* - ել «կցել, հարել, կողքը դնել, շարել»:

Jarrai «շարունակություն» - *շար, շար*- ել, *շար*- ունակ- ություն - «շարունակ-
կություն»:

Jas «ցեղ, զարմ» - *ազն* «ցեղ, զարմ» (հմմտ. նաև *ածու* «ցեղ, զարմ, ընտա-
նիք») :

Jaso «ղիմանալ, տոկալ» - *հազ* «նեղություն, դժվարություն»:

Jolas «խաղ» - *խաղ* «խաղ»:

Jori «առատ, լիքը» - *յոյր* «գեր, պարարտ»:

Josi «կարել» - *հիւս* - ել «գործել, հինել»:

- K -

-*K* «հոգնակերտ վեջածանց». *Gizon* «մարդ», *gizona-k* «մարդիկ» - *p* «հոգ-
նակերտ վերջածանց». ձեռ -*p*, ոտ- *p* են:

Kain (gain) «այնքան, այնչափ» - *քան* «որչափ»:

Kanka «ռոնց, մոնչոց» (հմմտ. *karranka* «կրնչոց», *karrasi* «ճիչ, զոռոց») -
կանչ «լացի բարձր ձայն» (հմմտ. նաև *կառանչ, կառաչ*).

Kalte «վնաս, ցավ» - *կեղ* - ել, *կեղ* - եք - ել «վնասել»:

Kanti- tu «շարժվել, ցնցվել» - *խանդ, խանտ* (սեռ. *խանդի, խանտի*) «հուզ-
մունք, խանդ, նախանձ» (հմմտ. նաև *քանդ* - ել):

Kar (gar, khar) «բոց, վառվող կրակ» - *խար, խար- շ -ել* «խաշել» (հմմտ.
կառ «կրակ», *կառ* - ել «վառել»):

- Karkail - du* «ընկնել, տապալվել» 2. «խախուտ, անհաստատ, շարժուն» - *խարխալ* - ել «քանդել»:
- Karkaina* «պատռվածք, վերք» - *քայքայ* - ել «քանդել, ավերել, մաշել»:
- Karkoil* «ծուռ, անտաշ, տգեղ» 2. «ընկնող, շարժուն, անհաստատ (մարդ)» - *խարխուլ* «խախուտ, անհաստատ»:
- Kharrakatu* «քերել, տաշել, խարտել» - *խարտ* - ել «տաշել, խարտել» (հմմտ. նաև *քերել, քորել* ևն):
- Karranka* «ճոճչոճ» 2. «գոռոց, աղմուկ» - *կառանջ* «կանջ, գոռոց, ճիչ, կոծ»:
- Karrasi* «ճիչ, գոռոց» - *կառայ* (սեռ. *կառայի*) «գոռոց, ճիչ, կանջ»:
- Karratu* «ճմրթվել, չորանալ» - *քարթու* «չոր»:
- Karsoil* (*garsoil, gasoil*) «ճաղատ, անմազ» - *քաջալ* (*քաչալ*) «ճաղատ»:
- Karsu* «տաք, այրող» - *խարշ* - ել «եփել, վառել»:
- Khartsu* «տաք, այրող» 2. «խանդոտ, նախանձախնդիր» - *կարշն* «ուժ, գորություն» (հմմտ. նաև *քաջ*):
- Kartzakatu* (*karthatu*) «տրորել, մանրացնել» - *քարտակատ* - ել «կացիճուկ կամ տապարով ջարդել» (հմմտ. *խորտակել*):
- Kas.* խփելու, հարվածելու աղմուկ - *կաս* - ուլ «ջարդել, կոտրել»:
- Katra-tu* «ջարդել, փշրել» - *կոտրատ* - ել «ջարդել, մանրացնել»:
- Katu* «կատու» - *կատու* «կատու»:
- Kaxal* «ծառի կեղև» - *կաշի* «մաշկ, կաշի»:
- Keina* «սպառնալիք» - *քեն* «ոխ, սպառնալիք»:
- Keina-tu* «սպառնալ» - *քինոտ* - ել «քինոտ, սպառնագին դառնալ»:
- Kemen* «ուժ, կորով» 2. «կարողություն, գորություն» - *կամ-ք, կամեն* - ալ «ցանկություն, ցանկանալ»:
- Ken* (*khen*) «հանել» - *հան* - ել «հանել»:
- Kera* (-era) «ձև, եղանակ» - *կերպ* «ձև, եղանակ»:
- Ki.* ձև, եղանակ ցույց տվող վերջածանց «-աբար, -որեն» *eder -ki* «գեղեցկորեն» - *կի* «աբար, -որեն». հաճախա - *կի*, թեթևա - *կի* ևն:

Kide «միացին, հետը, կից» - *կից* «միացին, կցված»:

Kipi-tu «քմրել» - *կիս* «կպած, միացած»:

Kiri-tu «ցնցել, շարժել» - *խիրտ, խրտն*- ուլ «շարժվել, դողալ, ցնցվել»:

Kirkir «ծիծաղ, հռհռոց» - *քրքիջ* «բարձր ծիծաղ, հռհռոց»:

Kirkilla-tu «խուստուս տալ» - *զրզին, զրզո* - ել «հրահրել, բորբոքել, դրդել»:

Kirrika «ձգտում, ուշք, հույզ» - *կիրք* «կիրք, բուռն ցանկություն, ձգտում»:

Kirrikatu «զգել, սանրել» - *քրքր*- ել «զգել, պոկոտել»:

Kirritu «կրծել» - *կրծ* - ել «կրծել, աստամներով պոկել»:

Kizi «մանր, փոքր» - *կիծ* «փոքր կտոր» :

Kizka «անհանգստություն, հոգս» - *կսկիծ* «մորմոք»:

Kizkorratu «բովել» - *կիզ* - ել «վառել, այրել»:

- *Ko* (-*go*). ապառնիի վերջածանց *ikus-i-ko naiz* «պիտի տեսնեմ», *eman-go naiz* «պիտի տամ» - - *կո* (- *գո*), - *կու* (-*գու*) (քրք.) - ապառնիի վերջածանց/ նախածանց. *կերթա, կու-երթա, երթա-զը* «զնալու է»:

Kokatu «կախել» - *կախ* - ել «կախել»:

Kokitu (*kako-tu*) «ընկնել» - *խախտտ* «շարժում, անհաստատ», *խախտ*- ել «շարժել, ցնցել»:

Kokitumen (*kakotumen*) «ընկնելը, ընկնելու գործողությունը» - *խախտում* (սեռ. *խախտման*) «շարժելը, ցնցելը»:

Kokor «կոկորդ» - *կոկորդ* «կոկորդ, կերակրափող»:

Kolko (*kholko, golkho*) «գոգ, գիրկ» - *կողք* (սեռ. *կողքոյ*) «կող, կուշտ, գիրկ»:

Khordokatu «ցնցել շարժել» - *խորտակ* - ել «տապալել, քանդել, ավերել»:

Korta «մարգագետին, արոտավայր» - *կորդ* (սեռ. *կորդոյ*) «անմշակ հող»:

Khotsu (*khoxu*) «փոքր կտոր, բեկոր, փշուր» - *կոճ* - ել «ջարդել, կոտրել, մանրել»:

Kua «ուճպ» - *կում* «ուճպ»:

Kukatu «աչքերը կկոցել» - *կկոց* - ել «աչքերը կկոցել»:

Kupi «թեքված, կորացած» 2. «գլխահակ» - *կուպի* «թզուկ, գանձ»:

Kupitu «թեքել, ծռել, կորացնել» - *կուպիտ* «անտաշ, չիղկված, թեք, խտտոր, ոչ ուղիղ»:

Kurkur «ծոված, կորացած» - *կուր* «թեք, կոր»:

Kuturtu «թեքել, կորացնել, ծռել, ենթարկել» - *խտտոր* - ել «ծռել, թեքել, խախտել»:

Kusa-tu «վարակել» - *քուս, քս* - ել «դիպչել, քսել»:

- L -

Laino «չափ, լայնություն, մեծություն» - *լայն* «լայն»:

Lainoki «պարզորեն, բաց» - *լայնակի* «լայնորեն»:

Lainotasun «պարզություն, բացություն» - *լայնութիւն* «լայնություն, մեծություն»:

Lan «աշխատել» - *ան-* ել «անել, կատարել»:

Lanbo «ամպ» - *անպ, անբ* (սեռ. *ամպոյ, անբոյ*) «ամպ»:

Lanbotu «ամպել» - *ամպոտ* - ել «ամպել»:

Landa «դաշտ» - *անդ, հանդ* «դաշտ»:

Lanpu «մշուշ, մառախուղ» - *անպ* «ամպ»:

Lantzar «անձրև» - *անձրև* «անձրև»:

Lapurreta «գողություն» - *ապուր* «գողոն, գողացած բան, գողություն»:

Larrantz «գույն» - *երանգ* «գույն»:

Lerdo «հողի որդ, ճիճու» - *որդն* «ճիճու, որդ»:

Lerra «սահել» (հմմտ. *lera* «հարթեցնել») - *լերկ* «հարթ, ողորկ»:

Lertzozu «շողիք, փալինք» - *լորձն* «թուք, շողիք»:

Lertzotu «աղտոտվել, թքոտվել» - *լորձոտ* - ել «թքոտվել լորձուներտովել»:

Likitx «պոռնիկ, վատ կին» - *լկտի* «լպիրշ, անամոթ»:

Linburi (limuri) «ողորկ, հարթ» - լւփ - ել «փափկացնել, մեղմել»:

Lita-tu «խտտորվել, շեղվել, դուրս թափվել, ափերից դուրս գալ» - լեթ - իլ «թուլանալ»:

Loitu «աղտոտել, կեղտոտել» - լոյտ «հայհոյանք, անպատվություն», լուտ - ալ «հայհոյել, անարգել»:

Lotu «կապել» - լուծ (սեռ. լուծո) «զուծ»:

- M -

Matzarno «գինի» - մաճար «խակակուրթ գինի»:

Maiztu «փչանալ, հնությունից մաշվել» - մաշտ - իլ «մազերը թափվել, ճաղատանալ», մաշտ - ել «թուլանալ, թափվել»:

Malgu «կակուղ, փափուկ» - մեղկ «թույլ, փափուկ»:

Mamur-tu «ծամել» - մամուլ «ճնշում, սեղմում»:

Maratz «ճարպիկ, աշխատասեր» - մարգ - ել «մարգել, սպարաստել, ճարպիկ դարձնել»:

Maratz -tu «շորը փչանալ, մաշվել» - մարշ - ել «մաշել, փչացնել, շարքից հանել»:

Marmara «սարդ» - մորս «մի տեսակ թունավոր միջատ»:

Mathuin (mathoin) «թթվեցրած կաթ» - մած «թանձր, պինդ, կպած» (հմմտ. մածուցիկ, մածուն ևն):

Mazi -tu «փչացնել, մաշել» (հմմտ. *maraz -tu* «շորը փչանալ, մաշվել») - մաշ - ել «մաշել, փչացնել» (հմմտ. *մարշ* - ել):

Mazo «թույլ, թմրած, ընդարմացած» - մած «պինդ, թանձր, մածուցիկ»:

Mear (mehar) «նեղ, բարակ, նուրբ» - միհար «ոչ գեր, բարակ, նեղ»:

- *Men.* գործողություն ցույց տվող վերջածանց. *entzumen* «լսելը, լսելու գործողությունը, լսողություն», *galmen* «կորցնելը, կորցնելու գործողությունը, կորուստ» - ում (սեռ. -ման) ներկա դերբայի կազմիչ. *անսում* (սեռ. *անաման*) «անսալը, լսելը, անսալու գործողությունը», *գաղում* (սեռ. *գաղման*) «թաքցնելը, գաղելը»:

Milli «հանդարտորեն, մեղմորեն» - *մեղմ* «հանդարտ, մեղմ»:

Minatz «ցավ» (հմմտ. *oinaz* «չարչարանք, ցավ, տառապանք») - *վնաս*
«ցավ, պակասություն, վնաս»:

Minasgarri «ցավոտ, ցավագին» - *վնասակար* (սեռ. *վնասակարի*) «վնասա-
տու, վնաս տվող»:

Mintzo «զրույց» 2. «ձայն, խոսք» (հմմտ. *murruntza* «մոռնչոց») - *մոռնչ*
«խոսք» (հմմտ. *մոռնչ, մոռնչալ*):

Murruntza «մոռնչոց, ոռնոց» - *մոռնչ* «մոռնչոց, ոռնոց»:

Murri - tu «խուզված, հարթ, մերկ, բաց, փետրահան արված» - *մորթի* (սեռ.
մորթոյ) «մորթի», *մորթ* - ել «կաշին հանել, մորթազերծ անել»:

Murrutx «դժվարախոս, չխոսկան, համր» - *մուռ* «լռակյաց, չխոսկան»
(հմմտ. *մուռջ*):

Murtzi «բռունցք» - *մուրց* «բռունցք»:

Mustu «բռունցք» (հմմտ. *murtzi*) - *մուշտու* «բռունցք» (հմմտ. *մուրց*):

Mustupildu «ապտակել» - *մշտ* - ել «հրել, բշտել»:

Muxi «փշուր, հացի կամ պտուղների մանր կտորտանք» - *մշր* - ել «փշրել,
մանրացնել»:

- N -

Nagatu «զգվել, ատել» - *նախատ* «անարզված, անարզանք», *նախատ* - ել
«անարզել, անպատվել»:

Nagatumen «զգվելը, ատելը» - *նախատում* (սեռ. *նախատման*) «անարզելը,
նախատելը»:

Nagi «ծույլ» - *նուաղ* (սեռ. *նուաղի*) «ոկար, մեղմ»:

Nakaitz «ատելություն, զգվանք» - *նախանձ* «նախանձ, ատելություն, չա-
րություն»:

Nekatu «թուլանալ, հոգնել» - *նքթ* - ել «քաղցից նվաղել, թուլանալ»:

Nor «ով». 2. «յուրաքանչյուր ոք» - *նա* (սեռ. *նորա*) «նա, այն»:

Nozi-tu «տուժել, տառապել» - *նուաստ* (սեռ. *նուաստի*) «խոնարհ, ստոր»:

Obari «առավելություն, օգուտ, եկամուտ, շահույթ» - *բարի* «լավ, ընտիր»:

Oil- du (ohil - du) «ուղարկել» - *յղ* - ել «ուղարկել» (հմմտ. *ուղ* - արկ - ել):

Oinaz «տազնապ, անձկություն, չարչարանք» (հմմտ. *minatz* «ցավ») - *վնաս* «ցավ, պակասություն»:

Oinazagarri (minasgarri) «ցավոտ, ցավագին» - *վնասակար* (սեռ. *վնասակարի*) «ցավաբեր, վնասաբեր վնաս տվող»:

Oin (ohoin) «գող» - *հէն* «ավազակ, գող»:

Oker «ծուռ, թեր» - *կեռ* «կոր, թեր»:

Ola (olha) «խրճիթ» - *հիւղ* (բրբ. *հուղ, խուղ*) - «խրճիթ, հյուղակ»:

Olde «ցանկություն» - *իղձ* (սեռ. *իղձի, ըղձի*) - «ցանկություն, տենչ»:

Oles «կանչ, աղաղակ» - *աղերս* «աղաչանք»:

Ondo «կող» - *ընդ* (սեռ. *ընդո*) «փոխարեն». 2. «միասին, կողքին, հետը»:

Opari «նվեր, ընծա» - *պարզև* «նվեր»:

Oparo «առատ, լիքը» - *պարար* - ել «աճել, զորանալ, հաստանալ, պարարտանալ»:

Opa - tu «ցանկանալ» - *հաւատ* (սեռ. *հաւատո*) «հավատ», *հաւատ* - ալ «հավատ ընծայել»:

Or «այդտեղ, այդ տեղում» - *որ* «տեղ, վայր»:

- *Orde*. վերջածանց «փոխարինող» իմաստով (հմմտ. *dekanorde* «դեկանի տեղակալ, դեկանին փոխարինող») - *-որդ* վերջածանց «փոխարինող» իմաստով (հմմտ. *յաւակն - որդ, նախ - որդ*).

Ordo «հարթ, տափակ» - *հորդ* «կոխված, շիտակ (ճանապարհ)»:

Ordozki «արու, արական սեռին պատկանող անձ» - *որձ* «արու»:

Orhoi -tu «հիշել» - *խորի* - ել «մտածել»:

Orho - tu «մոռնչալ» - *որոտ* «ամպերի գոռգոռոցը»:

Orhotumen «մոնչալլ, մոնչալու գործողությունը» - *որոտում* (սեռ. *որոտման*)
«ամպերի գոռալը»:

Ori (hori) «այդ, դա» - *որ* (սեռ. *որո, որի*) «ով»:

Orno «ողն» - *ողն* «ող» (հմմտ. *ողնաշար*):

Orixe (horixe) «հենց այդ» - *որոշ* (բրբ. *որիշ*) «զատված, ստանձին, մեկուսի»:

Orots «արու, արու հորթ» - *որոջ* «զանունկ»:

Oroz «ամբողջապես» - *ողջ* «բոլորը, ամբողջը»:

Orpo «կրունկ» - *ներքան* «զարչապար, կրունկ»:

Orroe «մոնչոց, ոռնոց» - *ռռն* - ալ «մոնչալ»:

Ortze «փոթորիկ» - *յորժ* «առատահոս»:

Ost «երկինք» - *աստում* «աստված»:

Otamen «խորտիկ, ուտելու պատան» 2. «նախաճաշ» - *ուտ* - ել «ուտել»:

Otin «աստելություն, զգվանք» - *ատ* - ել «ատել»:

- *Ots*. վերջածանց «հարվածի աղմուկ, ձայն» իմաստով (հմմտ. *erdal-ots* «օտարի ձայն», *habarr-ots* «ղրղյուն, աղմուկ») - - *ոց*. ծերջածանց «հարվածի աղմուկ, ձայն» իմաստով (հմմտ. *բակ-ոց, բախ-ոց* ևն) :

Otz «ցուրտ» - *ոյժ* «պաղ, ցուրտ, հով»:

Otzago «ավելի ցուրտ» - *ոյժագոյն* «ավելի ցուրտ»:

- P -

Paita «բաղ» 2. «պատ» - *պատ* «պատ»:

Pampotx «բարախյուն» 2. «հարված, խփոց» - *բամփոց* «հարված, խփոց»:

Panpa - tu «ճնշել, թեթել» 2. «խփել, հարվածել» - *բամփ* - ել «խփել, հարվածել»:

Papa «հաց» - *փափա* «հաց, ուտելիք»:

Parraka «բառաչյուն» - *բառաչ* «բառաչյուն»:

Patari «զագան, վնասակար կենդանի» - *պաճար* (սեռ. *պաճարի, պաճարա*) «կենդանի»:

Patta «պտուղ, արգասի» - *պտուղն* «պտուղ»:

Patxo «համբույր» - *պաչ* «համբույր»:

Peitu «կարիք, հարկավորություն» (հմմտ. *beartu* «կարիք ունենալ») - *պէտ* «հարկավորություն, կարիք» (հմմտ. *պարտ/ու* «պետք, հարկավորություն»):

Peraiki «ածխագործների և հողագործների երկար կոթով բահ» - *բարի* «բահ» (հմմտ. նաև *բիր, բրիչ*):

Pertail «գործվածքի ծայրը, ծոպերը» 2. «շորի պատռված կտոր, բեկոր» - *փերթ* «կտոր, պատառ»:

Pirtzil - *du* «գործվածքը բզիկ - բզիկ լինելը» - *փրցն* - ել «պոկել, ջարդել, կտրել»:

Pits «ծվեն, պատառ» 2. «փշրանք» - *փշուր* «մանր կտորտանք»:

Pitxi «զարդ, զարդարանք» - *պճին* «զարդարանք», *պճնել* «զարդարել»:

Pixar «քիչ» - *պիծառ* «մի փոքր, չնչին քանակություն»:

Pizki «մանր բան» - *պստիկ* (*պզտիկ*) «փոքր»:

Pizkitu «զգել, պատառոտել» - *բզկտ* - ել «պատառոտել»:

Pizkitumen «զգելը, պատառոտելը» - *բզկտում* (սեռ. *բզկտման*) «պատառոտելը»:

Phetxa «արատ» - *փիս* «կեղտոտ» 2. «արատավոր»:

Phiz - *tu* «վառել, այրել» - *պէծ* «կայծ»:

Porro «փոր» - *փոր* (սեռ. *փորո*) «փոր»:

Phorrokatu (*abarrakitu*) «կտրատել, կտոր - կտոր անել» - *պառակտ* - ել «բաժանել, քանդել, անջատել»:

Poxi «շերտ» - *փոշի* «փոշի»:

Pozki «զգեստի փեշը, ծայրը» - *փեշ* «զգեստի ծայրը»:

Purraka «բուռ - բուռ (ցանել)» - *բուռն* «բուռ»:

Putz «փշյուն» - *փուշ* «փշելը, փշյուն»:

Puztan «պոշ, ծայր» - *պոշ* «պոշ»:

- S -

Sai «անգղ» - *ճայ* «անգղ»:

Sail «դաս, կարգ» 2. «շարք, թափոր» - *ջայլ* «խումբ»:

Saiski «իջնող, նվագող» (հմմտ. *jatsi, jeitsi* «իջնել») - *շէջ* «իջնել, նվագել, հանգչել» (հմմտ. *էջ, իջանել*):

Sakhi «ծակող գործիքով հասցված վերք» - *ծակ* (սեռ. *ծակու*) «անցք»:

Saki - tu «վիրավորել» 2. «կտրել, կտրատել» - *ծակոտ* - ել «ծակեր, անցքեր բանալ»:

Sal-to «անասունների սերմը» - *սաղմն* «սաղմ»:

Sarga «ճյուղ» - *ծառ* «ծառ»:

Sasta - tu «բշտել» 2. «կտրել» 3. «ծակել» - *սաստ* - ել «նախատել, պարսավել»:

Segail «բարձրահասակ, սլացիկ» - *սէգ* «վեհ, բարձր»:

Sein «երեխա, մանուկ» - *սան* «աշակերտ»:

Selaru «տան վերին հարկը» - *ճեղուն* «տանիք, կտուր»:

Sinsirikatu «կտրատել, պատառոտել» - *ջնջխել* «փշրել»:

Sirats «հաճույք» - *սէր* (սեռ. *սիրո*) «սեր» (հմմտ. *սիրած*):

Sist «ծակելու, ջարդելու, կտրելու ձայն» - *շէշտ* «շէշտ», *շէշտ* - ել «կտրել, ծակել»:

Sistaka «ծակելով» - *շէշտակի* «սրությամբ»:

Sits «ուտիճ» - *ցեց* «ցեց, ուտիճ»:

Soba «պահող հիմնական գերան» - *ցուպ* (սեռ. *ցուպո*) «գավազան, ցուպ»:

Sobatu «քսել, մարձել, շփել» - *շուփ, շփել* «քսել, մարձել շփել»:

Soil «ճաղատ, անմազ» - *սուղ* «կարճ» (հմմտ. *սղ* - ոց):

Sunbotz «խուլ աղմուկ» - *զմփոց* «ընկնելու ձայն»:

Sunda «շունչ» - *շունչ* «շունչ»:

Sunsitu «քանդել» - *ցունց, ցնց* - ել «շարժել»:

Suntsu «հետք, նշան» - *ցոյց, ցուց* «նշան»:

Sunu «կատակ» - *ծանակ* «ծաղր»:

- T -

Tainki «չափազանց» 2. «շատ» - *թանկ* (սեռ. *թանկի*) «թանկ, բարձրարժեք»:

Tari «ընդմիջում, դադար» - *դար* - ել «դադարել»:

Tartail «անօթևան, անտեր» 2. «շաղակրատ» 3. «դժվարախոս» 4. «բուք, անհասկացող» - *տարտամ* «բույլ, ծույլ, դանդաղաշարժ»:

Taxu «կարգ, ձև, տեսակ» 2. «հաշիվ» - *դաս* «կարգ»:

Tegi «վայր, տեղ» - *տեղի* «տեղ, վայր»:

-*Tegi* «տեղ, վայր». *hariz-tegi* «կաղնու տեղի, հառիճատեղի», *artza - tegi* «արջի տեղ, արջատեղի» - - *տեղի* «տեղ, վայր». *բանակա - տեղի*, *հանրա - տեղի* ևն:

-*Te* (-*the*). «առատություն» իմաստով վերջածանց (հմմտ. *ur - te* «առատ ջուր, ջրհեղեղ», *elur - te* «առատ ձյուն» ևն.) - -*տի* (-*տե*) հոգնակերտ վերջածանց (հմմտ. մանկ - *տի* «մանուկներ», ծակ - *տի* «ծակեր» ևն.):

Thara «խորը վիշտ, ցավ», *thara - tu* «վշտանալ» - *տառապանք* «տանջանք»:

Thu «թուր» - *թու - ք* «թուր»:

Tint «շատ, ուժեղ, պինդ» - *թունդ* «պինդ, ուժեղ»:

Tipil - du «կճպել» 2. «փետրահան անել» - *թեփ* «թեփ, կալի մնացորդ»:

Titi (*diti*) «կուրծք» - *տիտ* (*ծիծ*) «կուրծք»:

To (հմմտ. *txo, zo*) ձայնարկություն, որով տղամարդկանց են դիմում - *տո*
մեկին դիմելու ձայնարկություն (հմմտ. *ծո*) :

Toil «տկար, անուժ» - *թոլլ* «թույլ»:

Totolo «գիրուկ, հաստլիկ» - (բրբ.) *թոթոլ* «գիրուկ»:

Turubi «փոթորիկ» - *տարափ* «առատ անձրև»:

Tutur «սարի գագաթ, կատար» - *տուտն* «ծայր, պոչ»:

- *TX* -

Txabal (հմմտ. *zabal*) «լայն, լայնություն» - *ծապաղ* «լայն փոված, տարած-
ված» (հմմտ. *ծաւալ*) :

Txal «հորթ» - *քաղ* «արու այծ»:

Txango «երթ, գնացք» - *ճամփա* «ճանապարհ»:

Txanka «ոտք» (հմմտ. *zanko*) - *ճանկ* «մագիլ» (հմմտ. *ծունկ*) :

Txar «վատ, չար» - *չար* «վատ, չար»:

Txarrago «ավելի չար» - *չարագոյն* «ավելի չար»:

Txarraka «տեղատարափ անձրև» - *չարափ* «տեղատարափ անձրև»:

Txarra - *txarra* «ջրի թափվելու աղմուկը» - *չոչո* - ոց «ջրի թափվելու աղմու-
կը»:

Txarrean «չարաբար» - *չարորեն* «չարաբար»:

Txar - tu «չարանալ» - *չարոտ* - ել «չարանալ»:

Txatxala «շատախոս կին» - *չաչանակ* «կաչաղակ»:

Txibita «երկար, ճկուն ձող» - *ճիպոտ* «ճիպոտ»:

Txikitu «փոքրանալ» - *ճկոյթ* «ճկոյթ, ամենփոքր մատը»:

Txillo - *tu* «աչքերը ոլորել» - *չիլ* «չեղաչք»:

Tximika - *tu* «կամթել» 2. «խուտուտ տալ» - *ճմկթ* - ել «կամթել»:

┌

Tximirrika «թիթեռ» - *ճպիռն* «ճպուռ»:

Tximur «ծալք, ոլորք» - *ճմուռ* «ճմլած բան»:

Tximurtu «ծալել, ոլորել» - *ճմրթ* - ել «ծալել, ճմրթել»:

Txingar «խարույկ» 2. «կայծ» 3. «ճարպի մնացորդ» 4. «ապուխտ» - *ճեն-ճեր* «խաանձված մսի կամ ճարպի հոտ»:

Txintz «փալինք» 2. «պատրույգ» - *խնչ* - ել «քիթը աղմուկով մաքրել»:

Txipita (txibita) «երկար, ճկուն ձող» - *ճիպոտ* «ճիպոտ»:

Txipiritona (tximirrika) «թիթեռ» - *ճպիռն* «ճպուռ»:

Txirtxil «ծվեն, պատառ» 2. «ցնցոտի» - *ճրճ* - ել «զզել, բզիկ - բզիկ անել, քքքել»:

Txirtxil - du «գործվածքը բզիկ - բզիկ անել» - *ճրճտ* - ել «պատառոտել զզզել»:

Txita «ճուտ» - *ճիտ* «թռչուն» (հմմտ. նաև *ճուտ*):

Txitxare «աղիքի ճիճու, որդ» - *ճճի, ճիճու* «որդ»:

Txiz «մեզ» - (մնկ.) *չիչ* - իկ «մեզ»:

Txo (հմմտ. *to*) «ձայնարկություն, որով տղաներին են դիմում» - *ժո* (հմմտ. *տո*) «ձայնարկություն, որով տղամարդկանց են դիմում»:

Txorro - tu «եզիպտացորենի տերևները չորանալ» - *չորոտ* - ել «չորանալ»:

Txulo (հմմտ. *zulo*) «անցք, ծակ» - *ճուղ* (սեռ. *ճուղո*) «անցք, ծակ»:

- Tz -

Tzintzerri «բոժոժ, զանգակ» - *ժնժղայ* «ժնժղա»:

Tzut «կարգին, դասավորված» - *զուտ* «մաքուր»:

Tzotz «մանր ցախ» - *ցախ* «ցախ»:

Uargarri (uarkarri) «նշանակալի, աչքի ընկնող» - *երկար* (սեռ. *երկարի*) «երկար»:

Ubel «գորշ, կապարագույն» 2. «մութ, մռայլ» 3. «թուխ» - *բիլ* «բաց կապույտ»:

Ugaitz «գետ» - *գետ* «գետ, առու»:

Uisi «ձգտում, միտք, հավակնություն» - *ուշ* (սեռ. *ուշի, ուշո*) «ուշք, միտք»:

Uixu «ձգտում, ցանկություն» - *յոյգ* (սեռ. *յոյգի, յույգի*) «հույզ»:

Ukan «ունենալ, բռնել» - *վկանդել* «տիրել, հաղթել, գերազանցել»:

Uko «ժխտում հերքում» - *ոխ* (սեռ. *ոխո*) «ոխ, քեն»:

Undertze «աղիք» - *ընդերք* «ընդերք»:

Une «անցք, ճեղքվածք, բացվածք» - *հուն* «գետի հուն»:

Ura «այն» - *որ* (սեռ. *որո, որի*) «որը»:

Urdin (urjin) «կապույտ» - *լուրթ (լուրջ)* «կապույտ»:

Urduri (durduri) «անհանգիստ, գրգռված, շարժուն» - *յորդոր-* ել «գրգռել, հրահրել» (հմմտ. *դրդել*):

Urertz «ափ» (*ur* «ջուր» և *ertz* «եզր») - *ջրեզր* (սեռ. *ջրեզեր*) «ջրի եզերք»:

Urin «յուղ, ճարպ» - *խղ* «յուղ»:

Urkari «ջրկիր» (*ur* «ջուր» և *karri* «տանել») - *ջրկիր* (սեռ. *ջրկիրի*) «ջուր կրող»:

Urri «սեպտեմբեր - հոկտեմբեր» (բասկյան հեթանոսական օրացույցի երկրորդ ամիսը) - *հոռի* «հայոց հեթանոսական օրացույցի երկրորդ ամիսը»:

Urrin - du «հեռացնել, վտարել» - *վոնդ* - ել «վանել, հեռացնել, վտարել»:

Urru «թանձր, առատ» - *ուռ* «ուռած, լիքը»:

Urtatu «ջրել» 2. «հալեցնել» - *յորդ* - ել «հորդել»:

Urtegi «ջրամբար, ջրափոս» (*ur* «ջուր» և *tegi* «տեղ») - *ջրտեղի* «ջրի տեղ» :
Urtu «թրջվել, թացանալ» (հմմտ. *urtatu*)- *յորդ* - ել «հորդել, դուրս տալ»:
Usin «ձնահյուս» - *ուսին* «ձնահյուս»:
Usu «թանձր, պինդ» - *հոծ* «թանձր, խիտ»:
Uts «դատարկ» - *հիծ* - իլ «թուլանալ, նվազել, հալվել»:
Uxia «ձգտում, իղձ, մարմաջ» - *ուշ* (սեռ. *ուշի, ուշո*) «ուշք, միտք»:
Uza «փախուստ» - *խոյս, խուս* - ափ - ել «փախչել»:
Uzi «ցանկություն, տենչ, իղձ» - *յոյզ* (սեռ. *յոյզի*) «հույզ» (հմմտ. *յոյս, ուշ*):
Uzki «հետույք, վերջնամաս» - *հուսկ* «վերջին, ետին»:

- X -

Xabal (*xapal*) (հմմտ. *zabal*) «սփռված, տարածված, ընդարձակված» - *ծապաղ* «սփռված, տարածված» (հմմտ. *ծալալ*):
Xapal (*zapal*) «տափակ, ճգնված» - *տապալ* - ել «տապալել, խորտակել, գետնին հավասարեցնել»:
Xapo «քիչ» 2. «կաթիլ» - *չափ* (սեռ. *չափո, չափու*) «չափ, մեծություն»:
Xarreki «շարունակել» - *շարք* «շարք»:
Xarri (*jarri*) «նստել» - *շար* - ել «կողքը դնել»:
Xearratu «ծառի կողերից աճած ճյուղերը կտրել» - *շերտ* - ել «կտրել, հատել»:
Xere «նվեր, ընծա» - *ճրի* «անվճար»:
Xigortu «բովել, խանձել» - *շիկ* - ան - ալ «կարմրել»:
Xila - *tu* «ծակել» - *ճեղոտ* - ել «անցքեր բանալ»:
Xiloka «անցք» - *ճեղք* «անցք»:
Ximel «թոշնած, խամրած» 2. «կնճռոտված» - *ճնլել* «ծալել, ճմրթել»:

Xinda (xinta) «կայծ» - *շանթ* «կայծակ»:

Xirtxira «կաթիլ» - *չոչո* - ալ «կաթկթել»:

Xistera «անկողին» 2. «կենդանու քնելու տեղ» - *խիշտ* (սեռ. *խշտի, խշտա*)
«անկողին, քնելու տեղ»:

Xola «խորճիք» - *հոլ*-իկ (*քոլիկ*) «խորճիք»:

Xoputu «սեղմել, ճնշել» - *շուփ, շփել* «մարձել, քսել»:

Xoritu «գողանալ» - *շորթ* - ել «հափշտակել, խլել»:

Xoxo «կաշաղակ» - *չաչանակ* «կաշաղակ»:

Xuar «հորձանք, ջրի հոսանք» - *ջուր* «ջուր»:

Xurki «քափ, գառիվայր» - *շուռ, շրջան* «թեք, շրջած»:

Xuxmur «շշուկ, շշունջ» - *շշուկ* «շշունջ»:

- Y -

Yore - tu «տիրանալ» - *յուր* - ացն - ել «տիրանալ»:

- Z -

-Z. Լայն գործածություն ունեցող վերջածանց, որի արտահայտած հիմնական իմաստներն են. 1. մասին, շուրջ, վերաբերյալ. *artza-z* «արջի մասին, արջի շուրջ». 2. նյութ, ատաղձ. *arri-z* «քարից». 3. գործիք, միջոց. *makilla -z* «մահակով». 4. ժամանակ, մի գործողության տևողության ժամանակը. *Egune - z* «ցերեկով, ցերեկվա ընթացքում». 5. մակրայակերտ՝ «- արար, - որեն» իմաստով. *buru - z* «անգիր» (բառացի՝ «գլխով, գլխորեն, գլխարար»). 6. անկատար (ընթացակցական) դերբայ. *esane - z* «ասելով, ասելու ընթացքում, ասելիս». 7. անջատման խնդիր. *haritze - z* «կաղնուց, հատիճից». 8. պատճառի պարագա *egarri - z* «ծարավից» - Այս կազմիչին համապատասխանում են հայերեն - *g* կ - *u* - հոմանիշ վերջածանցները. 1. մասին, շուրջ, վերաբերյալ. *արջի - g* «արջի մասին, արջի շուրջ». 2. նյութ, ատաղձ. *քարի - g* «քարից». 3. գործիք, միջոց. *ձեռքի - g* «ձեռքով». 4. ժամանակ, որևէ գործողության ժամանակը. *էզու - g* «առավոտյան». 5. մակրայակերտ. *գլխան - g* «սկզբից, նախօրոք», *ոտան - g* «ոտքով». 6. անկատար (ընթացակցական) դերբայ. *ասելի - u* «ասելու ընթացքում». 7. անջատման խնդիր. *հատիճի - g* «կաղնուց». 8. պատճառի պարագա. *ծարավի - g* կն :

Zabal «լայնք, լայնություն» - *ծալալ* «ծավալ»:

Zabalote (zabalkote) «շատ լայն» - *ծալալոտ* «ծավալ, մեծություն ունեցող»:

Zaki «ոսկոր». 2 «փոխհատուցում» - *ծախ* (սեռ. *ծախի*) «ծախս, ծախք»:

Zalhe «պինդ, բեթև, ճկուն» - *ծալք* «ոլորք, ծալք»:

Zango (zanko) «սրունք, ոտք» - *ծունկ* (*ծունգ*) «ծունր»:

Zanzan «թույլ, հեղզ» - *ճանձիր* «անհանգստություն, անձկություն, նեղություն»:

Zapartada «ցատկ, ոտյուն» - *սալառն* - ել «թռչել»:

Zapa - tu «ճնշել, նեղել» - *ցալ* (սեռ. *ցալոտ*) «ցավ»:

Zaplada «ապտակ» - *ծափ* «ծափ»:

Zar «ծեր, հին» - *ծեր* «ծեր»:

Zarago «ավելի ծեր» - *ծերագոյն* «ավելի ծեր»:

Zardain «պինդ, հաստատուն ծառ» - *ծառ* «ծառ»:

Zarrada «սարսափ, սոսկում» - *սարսափ* «վախ»:

Zarta «կոտրվելու, պոկվելու ձայն» - *ջարդ* «կոտորած»:

Zarte «կրծքերի պնդանալը, կարծրանալը» - *սերտ* «պինդ, խիտ, ամուր»:

Zati «մաս, կտոր» - *ցատ* «առանձին, հատված»:

Zati - tu «կտրել, հատել» - *ցատ* - ել «կտրել, առանձնացնել, հատել»:

Ze. Ժխտական *ez* մասնիկի շրջված ձևն է, որը հանդես է գալիս իբրև բայերի նախածանց. *ez ta* «ոչ է, չէ» - *չ* ժխտական *ոչ* բառի շրջված ձևն է, որը հանդես է գալիս իբրև ժխտական նախածանց. *չ - ասել, չ - գալ* (*ոչ - ասել, ոչ - գալ*) են:

Ze «բանի որ, բանգի» - *զի* «բանի որ, բանգի»:

Zeaz - tu «նշել, ցույց տալ, ճշտել, պարզաբանել». 2. «հաստատել, ապացուցել» - *ճիշդ* «ուղիղ, իրավ», *ճշդ* - ել, *ճշտ* - ել «ուղղել»:

Zei «ձեզ» - *ձեզ* (բրբ. *ձեզի*) «ձեզ»:

Zere «ծերք» - *ծեր* «ծեր»:

Zerok «դուք» - *ծերոնք* «դուք, ձեր կողմնակիցները»:

Zerren «որդ, ճիճու» - *զեռուն* «սողուն»:

Zetu «մանրել, բրդել» - *ցիտ* «կտոր», *ցտ* - ել «ճեղքել, կիսել, պատառոտել»:

Zezi «վեճ, կռիվ, պայքար» - *ծեծ* (սեռ. *ծեծի*) «ծեծ»:

Zibi «սուսատաղը պահող գերան» - *սեպ* (բրբռ. *սիպ*) «սեպ, երիթ»:

Ziki «կեղտոտություն» - *ցեխ* (*ցիխ*) «ցեխ»:

Zikaitz «ժլատ, կծծի» - *զզոյշ* «զզուշ»:

Zil «բողբոջ» - *ծիլ* «ծիլ»:

Zil «պորտ» - *ջիլ, ջիղ* «մկան»:

Zilo, ziloka «ծակ, անցք» - *ճեղք* «անցք»:

Zintzi «բուրջ» - *ցնցոտի* «բուրջ, ցնցոտի»:

Zirats «գեղեցիկ» - *սիր* - ուն «գեղեցիկ»:

Ziri «սեպ, գամ» - *ծայր* (բրբռ. *ծեր*) «ծայր»:

Zirika - *տ* «գրգռել, հրահրել» - *սրիկայ* «վատ մարդ»:

Zirin «թռչնի կեղտ» - *ծիրտ* «թռչնի կեղտ»:

Zirra «տարածում, ցրում» - *ցիր, ցր* - ել «տարածել»:

Zeru «երկինք» - *ծիր* (սեռ. *ծիրո*) «ծիր, հետք, շրջան»:

Zirzil «բուրջ, ցնցոտի» - *ճրճ* - ել «բրբրել, գգել»:

Zitz «գավազան» - *ցից* «ցից»:

Ziz-ka «ուտիճ, ցեց» - *ցեց* «ուտիճ»:

Zolo «անցք, ծակ, փոս» - *ճուղ* «ծակ, անցք»:

Zordun «պարտապան, պարտք ունեցող» - *ճորտ* «ստրուկ»:

Zoro «գիժ, խենթ» - *ճուն* (սեռ. *ճունո*, *ճոն*) «թեք, ոչ ուղիղ». 2. «խենթ, գիժ»:

Zorrota «ջրի հոսանք» - *ճոր* - ել «հոսել»:

Zorrotz «սուր, սրածայր» - *սուր* «սուր»:

Zu «դուր» - *դու* «դու»:

Zuek «դուր» - *դուք* «դուր»:

Zul «վայտ» - *ծիւղ* «ճյուղ»:

Zuri «սպիտակ» (հնմտ. *zuribe* «սպիտակավուն») - *սուրբ* «մաքուր, անբիծ»:

Zurtze «որբ» - *զուրկ* «զրկված»:

Գրականության ցանկ

1. Հ. Աճառյան, Հայերեն Արմատական Բառարան. հ. 1-4, Երևան, 1971 - 1978.
2. «ԱՐԱՔՍ» Հայ-բասկյան միջազգային գիտական հանդես, 1-9, 1993- 1998
3. Amador de Los Rios, Monumento y tesoro de la lengua iberica. Barcelona, 1920.
4. Bedros de Constantinopla, Etude Philologique et linguistique. London, 1945.
5. E. S. Dodgson, Les mots basques en armenien. «EUSKARA”, 1884, mayo.
6. F. C. Guisasola, El enigma del vascuence ante las lenguas indeuropeas. Madrid, 1944.
7. Historia, Julio - agosto, Buenos Aires, 1990.
8. J. J. Arbelaz, Las Etimologias vascas en la obra de Luis Michelena. San Sebastian, 1979.
9. Jaime de Kerexeta, Diccionario de la lengua vasca. Amaya, Madrid, 1990.
10. Joseph Karst, Alarodiens et Proto- Basques, Vienne, 1928.
11. Joseph Karst, Geshichte der Armenishen Philologie, Heidelberg, 1930.
12. Fontes Linguae Vasconum, num. 59, 1992.
13. Francisco de Aizkibel, Diccionario basco - espanol, t. t. 1 - 3, Tolosa, 1883.
14. R. M. de Azkue, Diccionario Vasco- espanol - frances, t. t. 1-2, Bilbao, 1905.

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

Նախաբան	3
Բասկերենի հնչյունական համակարգը	9
Բառարան	11
Գրականության ցանկ	44